

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا و جایگاه ایران

مهر ۱۴۰۰

شناسنامه گزارش

مركز پژوهش های اتاق ایران

عنوان:

سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا و جایگاه ایران

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تهیه کننده: حیدرعلی مسعودی (استادیار روابط بین الملل دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی دانشگاه شهید بهشتی)

تاریخ انتشار: مهر ۱۴۰۰

واژه‌های کلیدی: سیاست تجاری، اتحادیه اروپا، گذار دیجیتال، سیاستگذاری تجاری، زنجیره ارزش مسئولیت پذیر و پایدار

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

فهرست مطالب

۵	مقدمه
۶	رابطه تجاری کنونی ایران و اروپا
۷	بررسی سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا
۸	اهداف سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا
۸	۱. حمایت از گذار سبز و زنجیره ارزش مسئولیت پذیر و پایدار
۱۰	۲. حمایت از گذار دیجیتال
۱۱	۳. اصلاح سازمان تجارت جهانی
۱۱	۴. تقویت روند اجرایی سازی موافقت نامه تجاری
۱۲	۵. تقویت مشارکت اتحادیه اروپا با همسایگان، کشورهای نامزد عضویت و آفریقا
۱۳	۶. سیاستگذاری تجاری در راستای منافع ژئوپلیتیک اتحادیه اروپا
۱۴	تأثیرات بالقوه مثبت سیاست تجاری جدید بر رابطه تجاری با ایران
۱۵	تأثیرات بالقوه منفی سیاست تجاری جدید بر رابطه تجاری با ایران
۱۸	نتیجه گیری
۱۹	منابع

مقدمه

اتحادیه اروپا یکی از بزرگترین بلوک‌های اقتصادی جهان محسوب می‌شود که با جمعیت ۴۴۶ میلیونی خود ۱۶ درصد اقتصاد جهانی را در اختیار دارد. بر اساس آمار صندوق بین‌المللی پول، اقتصاد اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۱ با بیش از ۱۷ تریلیون دلار تولید ناخالص ملی پس از ایالات متحده آمریکا در جایگاه دوم قرار دارد (IMF ۲۰۲۱). تجارت روزانه کالا و خدمات در اتحادیه اروپا حدود ۱۶ میلیارد دلار برآورد می‌شود که چیزی حدود ۳۵ میلیون شغل را ایجاد کرده است. به دلیل این حجم بالای تجارت، مقامات اتحادیه اروپا اهتمام ویژه‌ای به موضوع تجارت دارند و چند سال یکبار سیاست‌های تجاری اتحادیه را مورد ارزیابی دوباره قرار می‌دهند. بر اساس ارزیابی که از تحولات جهانی و منطقه‌ای و چالش‌های پیش‌روی اتحادیه اروپا دارند، سیاست‌های جدیدی برای حل این چالش‌ها تدوین و پیشنهاد می‌کنند. بر این اساس، کمیسیون اتحادیه اروپا در فوریه ۲۰۲۱ سیاست جدید تجاری اتحادیه اروپا را با عنوان **بازنگری سیاست تجاری - سیاست تجاری باز، پایدار و جسورانه**^۱ اعلام کرد. اتحادیه اروپا با این سیاست جدید، خود را برای دگرگونی‌های اقتصادی و بی‌ثباتی ژئوپلیتیک در چشم‌انداز ۲۰۳۰ آماده می‌کند. این دگرگونی اقتصادی، ناشی از افزایش سهم آسیا در اقتصاد جهانی، تشدید چالش‌های اتحادیه اروپا و چین درباره تغییرات اقلیمی (Bruyninckx 2013) و تحولات تکنولوژیک در عرصه ارتباطات جهانی است.

به طور خاص، برداشت اروپا این است که جهان در معرض تحول اساسی ناشی از ظهور قدرت‌های آسیایی است و اروپا به دلیل نزدیکی جغرافیایی، در معرض تصمیم‌های جدید برای تعامل با این مراکز جدید قدرت جهانی است. بر این اساس، راهبردهای سیاسی و اقتصادی اروپا را صرفاً نمی‌توان بر اساس تفکر به جامانده از جنگ سرد و بر محور تهدیدانگاری روسیه تنظیم کرد. کشورهای آسیایی از جمله چین و هند به قدرت سیاسی و اقتصادی بزرگی تبدیل شده‌اند و اروپا برای تعامل با آنها باید راهبرد خود را بروز کند.

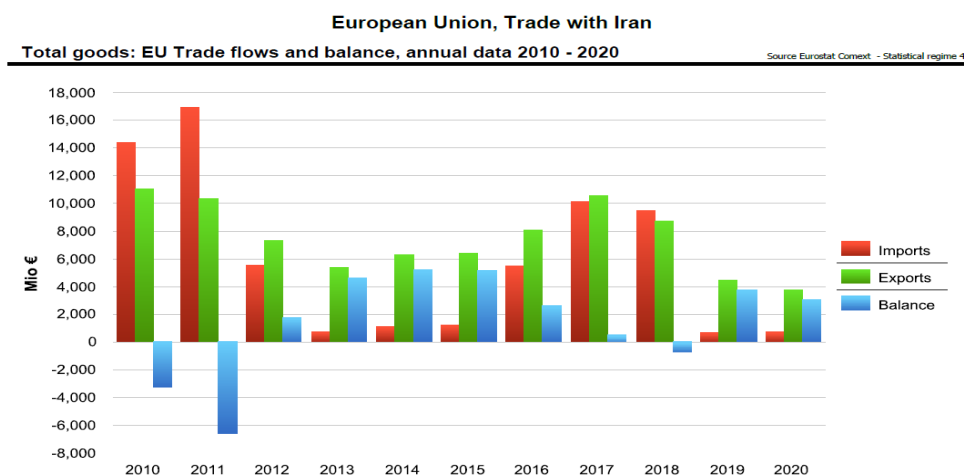
ایران یکی از قدرت‌های منطقه‌ای در غرب آسیاست که هم در روابط دوجانبه خود با اروپا و هم در روابط با سایر شرکای تجاریش مانند چین تحت تأثیر سیاست‌های تجاری اروپا قرار دارد. در شرایطی که ایران و آمریکا روابط دیپلماتیک و تجاری رسمی ندارند، نگاه بسیاری از مقامات ایرانی این بوده است که رابطه با اروپا می‌تواند جایگزین رابطه با آمریکا شود و برخی از نیازهای اقتصادی و صنعتی ایران را برطرف کند. حتی با روی کار آمدن دولت جدید ایران که ظاهراً گرایش بیشتری به سمت رابطه با قدرت‌های غیرغربی مانند چین و روسیه دارد، تماس‌های دیپلماتیک اولیه بین ابراهیم رئیسی رئیس‌جمهور ایران و مقامات اروپایی از جمله امانوئل مکران رئیس‌جمهور فرانسه و شارل میشل رئیس شورای اروپا برقرار شد. رئیسی در گفتگوی تلفنی با مکران خواستار «برقراری روابط متوازن، قوی و پایدار میان دو کشور» شد (رئیسی ۱۴۰۰b) و در گفتگو با میشل بر تمایل ایران به توسعه مناسبات در عرصه‌های مورد علاقه ایران و اتحادیه اروپا تأکید کرد (رئیسی ۱۴۰۰a). ضمن اینکه حضور انرکیه مورا مذاکره‌کننده و نماینده ارشد اتحادیه اروپا در مراسم تحلیف دولت جدید ایران نشان داد که علی‌رغم فراز و نشیب‌های فراوان در روابط دو طرف، ایران و اروپا ارزش راهبردی یکدیگر را درک می‌کنند و همچنان به تداوم و پیشرفت این روابط امیدوارند.

¹ Trade Policy Review - An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy

بر این اساس، هدف اصلی نوشتار، بررسی سیاست تجاری جدید اروپا و تأثیرات منفی و مثبت احتمالی آن بر روابط تجاری ایران است. به این منظور ابتدا وضعیت کنونی رابطه تجاری ایران و اروپا مورد بررسی قرار می‌گیرد و در سه بخش بعدی به بررسی سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا و تأثیرات احتمالی مثبت و منفی آن بر روابط تجاری ایران با جهان پیرامون پرداخته می‌شود.

رابطه تجاری کنونی ایران و اروپا

اروپا بعد از چین دومین شریک تجاری ایران است. مجموع تجارت ایران و اروپا در سال ۲۰۲۰ حدود ۴ میلیارد یورو بوده که حدود ۱۱ درصد کل تجارت ایران را تشکیل می‌دهد. ایران در همین سال بیش از ۶۷۰ میلیون یورو به اتحادیه اروپا صادرات و حدود ۳ میلیارد یورو از آن واردات داشته است که در نمودارهای زیر قابل مشاهده است.

Imports			Exports			Total trade		
Partner	Value Mio €	% World	Partner	Value Mio €	% World	Partner	Value Mio €	% World
World	18,876	100.0	World	13,387	100.0	World	32,263	100.0
1 China	5,398	28.6	1 China	5,404	40.4	1 China	10,802	33.5
2 EU27	3,118	16.5	2 Turkey	985	7.4	2 EU27	3,789	11.7
3 United Arab Emi...	2,544	13.5	3 United Arab Emi...	928	6.9	3 United Arab Emi...	3,472	10.8
4 India	1,749	9.3	4 Afghanistan	912	6.8	4 Turkey	2,491	7.7
5 Turkey	1,506	8.0	5 EU27	672	5.0	5 India	1,994	6.2
6 Russia	1,202	6.4	6 Russia	657	4.9	6 Russia	1,859	5.8
7 Switzerland	501	2.7	7 Taiwan	651	4.9	7 Afghanistan	917	2.8
8 United Kingdom	270	1.4	8 Ethiopia	484	3.6	8 Taiwan	860	2.7
9 Canada	221	1.2	9 Pakistan	307	2.3	9 Switzerland	513	1.6
10 Brazil	215	1.1	10 Armenia	261	1.9	10 Ethiopia	493	1.5
2 EU27	3,118	16.5	5 EU27	672	5.0	2 EU27	3,789	11.7

شرکای تجاری ایران در سال ۲۰۲۰ منبع: [eurostat/eu.europa.cc/](https://eurostat.eu.europa.cc/)

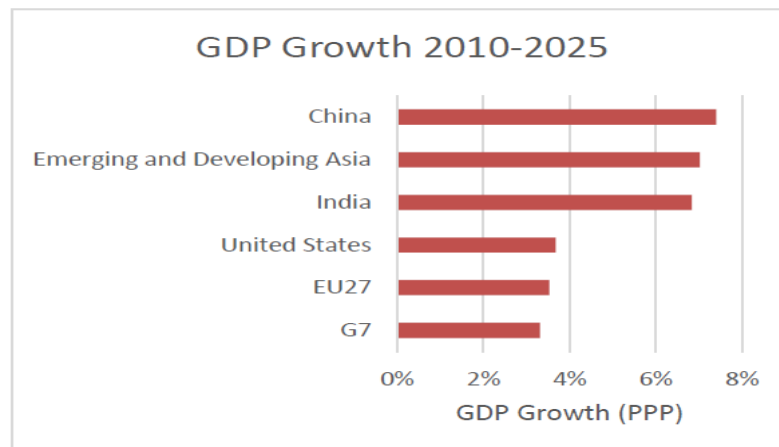
اتحادیه اروپا در ژانویه ۲۰۱۹ پروژه توسعه تجارت ایران - اروپا را راه اندازی کرد و هشت میلیون یورو به آن اختصاص داد. این پروژه پنج ساله با همکاری مشترک وزارت صنعت، معدن و تجارت ایران و مرکز تجارت بین‌المللی در صدد پیشبرد توسعه اقتصادی و اجتماعی پایدار در ایران از طریق افزایش تجارت کالا و خدمات بین ایران و اروپاست. بر اساس این پروژه، بخش‌های تجاری اولویت دار شامل گیاهان دارویی، میوه و سبزیجات، محصولات پتروشیمی، قطعات خودرو، فناوری اطلاعات و ارتباطات و گردشگری در دستور کار روابط تجاری ایران و اروپا قرار دارند (European Union 2021).

اما قدم اول در راه توسعه روابط تجاری ایران و اروپا، احیای برجام و رفع تحریم‌های ثانویه آمریکا بر ضد ایران است. بعد از اجرای برجام در سال ۲۰۱۶ صادرات اروپا به ایران حدود ۴۷ درصد و واردات از ایران حدود ۵۶۰ درصد افزایش یافت که بخش عمده آن واردات نفت خام ایران بود. در صورت احیای برجام و رفع دوباره تحریم‌های ایران دو سناریو بدبینانه افزایش ۸۰ درصدی تجارت ایران و اروپا و سناریوی خوش‌بینانه ۱۲۰ درصدی متصور است که حتی در صورت تحقق سناریوی خوش‌بینانه، باز هم نمی‌توان انتظار داشت که روابط تجاری دو طرف به زمان رفع تحریم‌ها در سال ۲۰۱۶ باز گردد. در سناریوی بدبینانه، صادرات اروپا به ایران به حدود ۵,۵ میلیارد یورو در سال و در سناریوی خوش‌بینانه به حدود ۶,۲ میلیارد یورو در سال خواهد رسید که هنوز با رقم ۷,۷ میلیارد یورو بعد از اجرای برجام در سال ۲۰۱۷ فاصله دارد. همین وضعیت درباره واردات اروپا از ایران هم صادق است. به ترتیب بر اساس سناریوهای بدبینانه و خوش‌بینانه، واردات اروپا از ایران بین ۴ تا ۵,۵ میلیارد یورو در سال خواهد بود که با رقم ۷,۷ میلیارد یورو در سال بعد از رفع تحریم‌ها در سال ۲۰۱۶ فاصله خواهد داشت (Batmanghelidj 2021, pp. 5–7).

در مجموع به نظر می‌رسد که اراده سیاسی و بستر نهادی لازم برای بازسازی روابط اقتصادی و تجاری ایران و اتحادیه اروپا فراهم است اما تحقق عینی این دو مولفه نیازمند رفع تحریم‌های ثانویه آمریکا بر ضد ایران است. در صورت احیای برجام می‌توان امیدوار بود که روابط تجاری ایران و اروپا احیا شود ولی برآوردها نشان می‌دهد که حتی در این صورت، نمی‌توان انتظار داشت که سطح روابط تجاری به سطح زمان رفع تحریم‌های ایران در سال ۲۰۱۶ برسد. در ادامه باید دید که رویکرد اتحادیه اروپا در قبال مسائل تجاری چیست و چگونه می‌تواند بر روابط تجاری ایران تأثیر بگذارد.

بررسی سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا

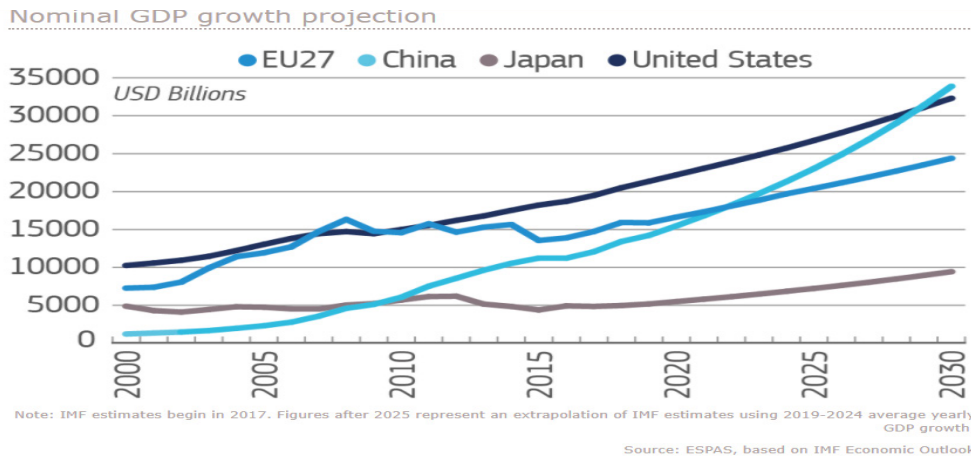
یکی از اصلی‌ترین پیشران‌های سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا، ظهور قدرت‌های آسیایی به خصوص چین و ضرورت مواجهه حساب شده با این تحول است. بنا به آمار صندوق بین‌المللی پول، رشد اقتصادی سالانه قدرت‌های آسیایی تا سال ۲۰۲۵ حدود ۶ تا ۸ درصد خواهد بود در حالی که اتحادیه اروپا و آمریکا رشدهای ۲ تا ۴ درصدی را تجربه خواهند کرد که در نمودار زیر مشاهده می‌شود.

Source: IMF WEO

به طور خاص، پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که اقتصاد چین در سال ۲۰۲۱ از اقتصاد اتحادیه اروپا و در سال ۲۰۲۸ از اقتصاد آمریکا پیشی خواهد گرفت و به قدرت برتر اقتصادی جهان تبدیل خواهد شد که در نمودارهای زیر مشخص است.

منبع: ESPAS

قدرت اقتصادی رو به رشد چین در دهه گذشته همواره یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های اتحادیه اروپا بوده است. بر اساس این دغدغه، اتحادیه اروپا از سال ۲۰۱۵ به بعد رویکردهای سخت‌گیرانه‌تری را درباره روابط اقتصادی با چین در پیش گرفته است. عدم شناسایی اقتصاد چین به عنوان اقتصاد بازار آزاد^۱، توجه به حقوق بشر به شکل موازی در کنار توافقات تجاری با چین، فشار به چین برای کاهش نقش دولت در اقتصاد و انتقال دانش تخصصی و تجارب به چین در زمینه قانونگذاری در حوزه امنیت غذایی و مسائل محیط زیستی از جمله مهم‌ترین اقدامات اتحادیه اروپا در قبال چین بوده است. اروپا از این طریق به دنبال رقابت با چین و دستیابی به سهم بیشتر در اقتصاد این کشور است (Brugier 2017, pp. 210–211). در ادامه اهداف سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا مورد بحث قرار خواهد گرفت.

اهداف سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا

۱. حمایت از گذار سبز^۲ و زنجیره ارزش مسئولیت پذیر و پایدار

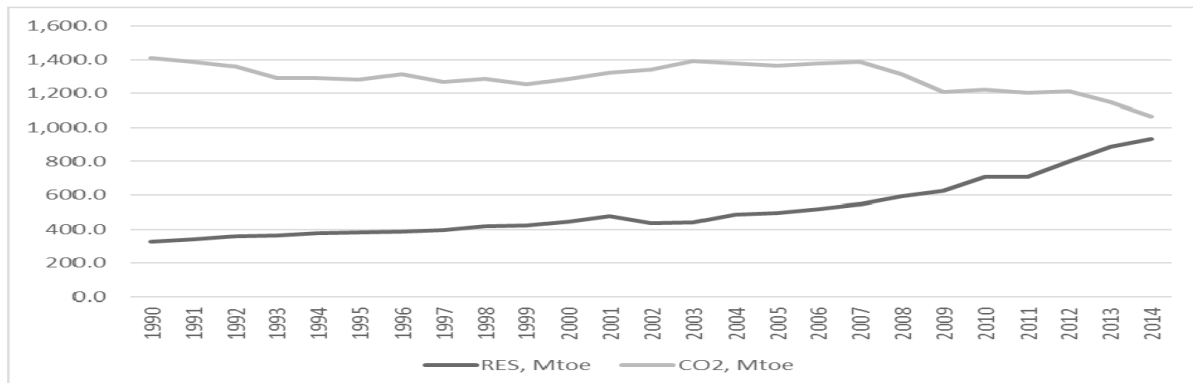
اروپا از اوایل قرن ۲۱ به طور جدی تلاش کرده سهم انرژی‌های فسیلی را در اقتصاد خود کاهش داده و برعکس، سهم انرژی‌های تجدیدپذیر مانند بادهای ساحلی و فراساحلی، انرژی خورشیدی، انرژی آبی و بازفرآوری گازهای فاضلاب را افزایش دهد که در نمودارهای زیر قابل مشاهده است.

¹ European Strategy and Policy Analysis System (<http://europa.eu/espas>)

² Market Economy Status (MES)

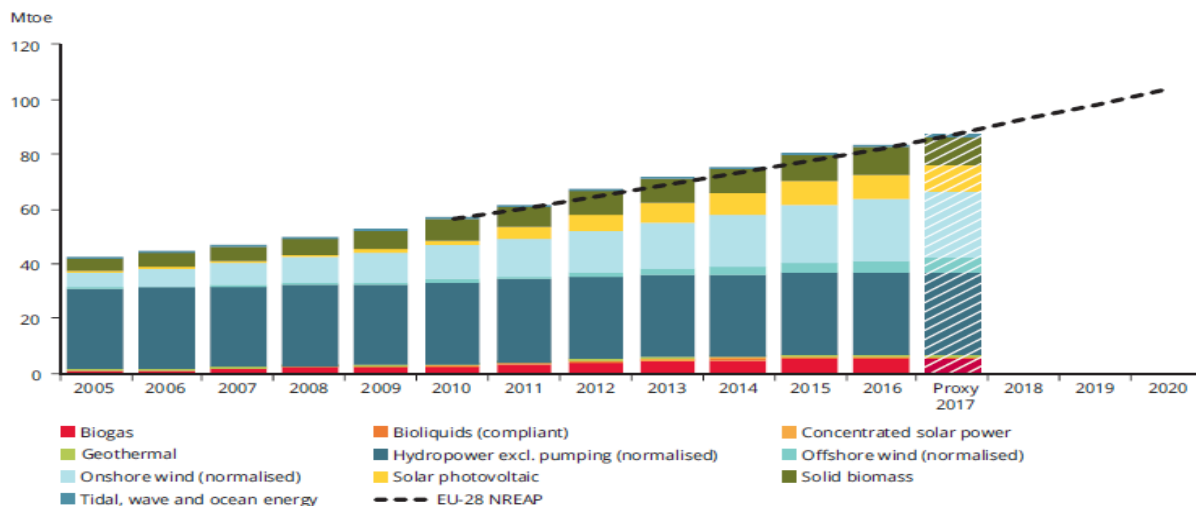
³ green transition

Chart 1: Public electricity and heat production in the EU-28 (1990-2014)

Source: European Commission (2016b)

Figure 2.5 RES-E in the EU

منبع: سایت کمیسیون اروپا^۱

یکی از جنبه‌های مهم مدل قدرت‌هنجاری/اروپا در حوزه محیط زیست و تغییرات اقلیمی است (FALKNER 2007). بر این اساس، اروپا خود را قدرتی می‌داند که توان و صلاحیت هنجارگذاری خلاقانه در زمینه محیط زیست از طریق کاربست این هنجارها در تعاملات دیپلماتیک با کشورهای دیگر به خصوص کشورهای آسیایی را دارد (Shaohua 2015; Chaban et al. 2015). ضمن اینکه مکانیزم‌های پیچیده حکمرانی و راه‌حل‌یابی اتحادیه اروپا می‌تواند الگوی مناسبی برای حل و فصل منازعات زیست محیطی که دارای طرف‌های ذی‌نفع متعدد است تلقی شود (Zito 2005, pp. 368–369). بر این اساس، اتحادیه اروپا به دنبال تلفیق رویکردهای محیط زیستی با سیاست‌های اقتصادی و تجاری خود بوده است؛ از جمله اینکه رعایت ضوابط محیط زیستی به عنوان پیش شرط عضویت در اتحادیه اروپا، دسترسی به بازار اروپا و همکاری با شرکت‌های اروپایی تلقی شود.

^۱ https://ec.europa.eu/energy/topics/renewable-energy/directive-targets-and-rules_en

هدف گذاری اروپا بر اساس پیمان اقلیمی پاریس این است که هر چه بیشتر در مسیر برقی کردن حمل و نقل و وسایل گرمایشی و ارائه مشوق‌های تجاری و اقتصادی برای تولید با آلاینده‌گی کمتر حرکت کند (Euro-pean Commission 2020).

ایجاد زنجیره ارزش مسئولیت پذیر و پایدار یکی از اهداف دیگر سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپاست. در واقع این هدف‌گذاری، پاسخ هوشمندانه اتحادیه اروپا به تناقض درونی درباره تاثیرات منفی و مثبت جهانی شدن زنجیره ارزش در تجارت است (شریعتی نیا ۱۳۹۹: ۱۹). از یک طرف، در دهه اخیر شاهد گسترش زنجیره جهانی ارزش و در نتیجه شکل‌گیری روابط پیچیده شرکت‌های اروپایی با شرکت‌های دیگر بوده‌ایم که هم می‌تواند مزیت‌های رقابتی اتحادیه اروپا را افزایش دهد و هم منجر به آسیب پذیری این شرکت‌ها در مواقع بحران شود و در نتیجه پایداری و تاب‌آوری اقتصاد اروپا را تحت تاثیر منفی قرار دهد. منتقدان بر این نظرند که اتحادیه اروپا در حال از دست دادن قدرت رقابت خود با چین بر سر تولید کالاهای واسطه‌ای در زنجیره ارزش جهانی است چراکه سهم کالاهای واسطه‌ای اروپا در کالاهای چینی کاهش یافته اما سهم کالاهای واسطه‌ای چینی در کالاهای اروپایی افزایش را نشان می‌دهد

(ALICIA GARCÍA-HERRERO and DAVID MARTÍNEZ TURÉGANO 2020).

۲. حمایت از گذار دیجیتال^۱

امروزه اقتصاد دیجیتال در کنار کالا، خدمات، صنایع و کشاورزی به بخش جدایی‌ناپذیر اقتصاد اتحادیه اروپا تبدیل شده است. بر اساس آمار حدود ۶۰ درصد تولید ناخالص جهانی در سال ۲۰۱۸ به عرصه دیجیتال اختصاص داشته است. در همین سال، ارزش دیجیتال فروش کالاهای فیزیکی از مرز ۲۵ تریلیون دلار گذر کرده است که در جدول زیر نشان داده شده است.

Table 1: E-commerce sales: Top ten economies in 2018

Rank	Economy	Total e-commerce sales (\$ billion)	Share of total e-commerce sales in GDP (%)	B2B e-commerce sales (\$ billion)	Share of B2B e-commerce sales in total e-commerce (%)	B2C e-commerce sales (\$ billion)
1	United States	8,640	42	7,542	87	1,098
2	Japan	3,280	66	3,117	95	163
3	China	2,304	17	943	41	1,361
4	Korea (Rep.)	1,364	84	1,263	93	102
5	United Kingdom	918	32	652	71	266
6	France	807	29	687	85	121
7	Germany	722	18	620	86	101
8	Italy	394	19	362	92	32
9	Australia	348	24	326	94	21
10	Spain	333	23	261	78	72
	10 above	19,110	35	15,772	83	3,338
	World	25,648	30	21,258		4,390

Source: UNCTAD, based on national sources.

اتحادیه اروپا برای اینکه بتواند مزیت رقابتی خود در حوزه تجارت دیجیتال را افزایش دهد تلاش می‌کند ذیل ضوابط و رویه‌های سازمان تجارت جهانی و در راستای حمایت از گذار دیجیتال در عرصه تجارت، به توافق

¹ digital transition

جامعی درباره تجارت دیجیتال دست یابد. همکاری با ایالات متحده آمریکا در این راستا یکی از اولویت‌های آینده اتحادیه اروپا خواهد بود (European Commission 2021d)

۳. اصلاح سازمان تجارت جهانی

سازمان تجارت جهانی از نظر سیاست‌گذاران اقتصادی اتحادیه اروپا امروزه با بحران کارکردی جدی مواجه است چرا که در هر سه کارکرد اصلی خود یعنی تسهیل مذاکرات اعضا برای آزادسازی تجاری، نظارت بر اجرای ضوابط تجاری و حل و فصل اختلافات بین اعضا با مشکلات اساسی مواجه شده است. اعضای سازمان تجارت جهانی نتوانستند ضوابط تجاری جدید ناظر بر موضوعات چالش‌برانگیز مانند تجارت دیجیتال و پایداری محیط زیستی تدوین و بر آنها توافق کنند. همچنین در زمینه ساز و کار نظارتی نتوانسته است کشورهای عضو را به شفافیت کامل در زمینه قوانین و رویه ملی در زمینه تجارت وادارد. ساز و کار حل اختلاف سازمان نیز به دلیل اختلاف نظرهای چین و آمریکا عملاً از سال ۲۰۱۹ به بعد فلج شده و امکان حل و فصل اختلاف بین اعضا را از دست داده است. ضمن اینکه اقتصادهای بزرگ جهان مانند آمریکا و چین روابط تجاری شان را عمدتاً خارج از سازمان تجارت جهانی مدیریت می‌کنند و این مسئله منجر به تضعیف نقش و جایگاه سازمان در تجارت جهانی شده است.

اما اتحادیه اروپا بیش از دو سوم تجارت خارجی خود را بر اساس ضوابط سازمان تجارت جهانی و یک سوم را در قالب توافق نامه تجاری دوجانبه مدیریت می‌کند. اتحادیه اروپا پیشنهادهای را برای اصلاح سازمان تجارت جهانی ارائه می‌کند از جمله رسیدن به توافقات اولیه چندجانبه میان اعضای که خواهان پیشرفت در حل مشکلات سازمان هستند و سپس تلاش برای وارد کردن این توافقات به چارچوب‌های سازمان تجارت جهانی. همچنین اتحادیه اروپا خواهان نظارت اعضای سازمان بر سیاست‌های تجاری کشورهای عضو از طریق شفاف‌سازی رویه‌های تجاری کشورها و همین‌طور، بهبود عملکرد کمیته سازمان است.

دوازدهمین اجلاس وزرای تجارت سازمان تجارت جهانی قرار است به ریاست قزاقستان در تاریخ ۳۰ نوامبر تا ۳ دسامبر ۲۰۲۱ در ژنو برگزار شود. موضوعات اولویت دار اتحادیه اروپا در این اجلاس، یاران در حوزه ماهی‌گیری و صنعت، طرح تجارت و بهداشت^۱، سیستم حل اختلاف، رابطه تجارت و تغییرات اقلیمی، ضوابط شرکت‌های دولتی، ضوابط انتقال اجباری تکنولوژی^۲ و مذاکرات کثرت‌گرایانه درباره تجارت الکترونیک^۳ و تسهیل سرمایه‌گذاری خواهد بود (European Commission 2021b).

۴. تقویت روند اجرایی سازی موافقت نامه تجاری

اتحادیه اروپا با بیش از ۷۸ کشور جهان توافق‌نامه تجاری دارد و از این نظر، بزرگترین شبکه موافقت‌نامه تجاری در جهان محسوب می‌شود. کارآمدی این شبکه تجاری منوط به اجرای درست این توافق‌نامه و پایبندی شرکای تجاری به تعهدات در زمینه دسترسی به بازار، مقررات توسعه پایدار، حقوق اجتماعی نیروی کار و معیارهای زیست محیطی است.

¹ The Trade and Health initiative

² Forced technology transfers

³ 'plurilateral' discussions on e-commerce

بسیاری از این موافقت نامه تجاری با موانع غیر تعرفه‌ای^۱ از سوی شرکای اقتصادی اتحادیه اروپا مواجه شده‌اند. به عنوان نمونه، علی‌رغم موافقت نامه تجارت آزاد میان اتحادیه اروپا و مراکش، دولت این کشور تلاش کرده با توسل به موانع غیر تعرفه‌ای به خصوص موضوعات فنی و تکنیکی، مانع از اجرای درست موافقت نامه تجاری شود و از این طریق، منافع تجاری و اقتصادی مجموعه‌های رانت‌جو و نزدیک به خاندان سلطنتی را دنبال کند.^۲ راهکارهای پیشنهادی اتحادیه اروپا برای نظارت بر اجرای توافقنامه تجاری عبارتند از تبادل اطلاعات با شرکای تجاری، رصد تغییر ضوابط و قوانین تجاری شرکای تجاری از طریق نمایندگان اتحادیه، سفارتخانه های دولت‌های عضو و کمیته سازمان تجارت جهانی، استفاده از ظرفیت جامعه مدنی و شرکت‌ها برای کسب اطلاعات و طرح شکایت در مواردی که توافقنامه تجاری نقض شده است.

ابزارهای اتحادیه اروپا در موارد عدم تبعیت شرکای تجاری عبارتند از طرح نگرانی‌ها در سطح سازمان تجارت جهانی، تماس مستقیم با رهبران سیاسی کشورها، رویه حل اختلاف ذیل توافقنامه دوجانبه یا مکانیزم‌های سازمان تجارت جهانی و نهایتاً توسل به اقدامات جبرانی از جمله اقدامات ضد دامپینگ، ضد یارانه‌ای و حمایتی. کمیسیون اروپا در سال ۲۰۲۰ مسیر تماس یکپارچه^۳ را راه اندازی کرد که هدفش تبادل اطلاعات و مشاوره به کسانی است که از نقض توافقنامه تجاری در کشورهای غیراروپایی از جمله در زمینه دسترسی به بازار و ضوابط کاری و محیط زیستی شکایت دارند.

در صورت شکست راه‌های دیگر، اتحادیه اروپا به مکانیزم حل اختلاف سازمان تجارت جهانی متوسل می‌شود. از مجموع ۵۹۶ مورد شکایت ارسالی به این سازمان، ۱۰۴ مورد آن توسط اتحادیه اروپا ارسال شده است. از سال ۲۰۱۸ تاکنون چندین پرونده جدید درباره کره جنوبی، اوکراین، اتحادیه گمرکی آفریقای جنوبی و الجزایر در قالب مکانیزم حل اختلاف سازمان تجارت جهانی طرح شده است (European Commission 2021a).

۵. تقویت مشارکت اتحادیه اروپا با همسایگان، کشورهای نامزد عضویت و آفریقا

هدف سیاست همسایگی اروپا^۴ مشارکت با کشورها در راستای منافع و ارزش‌های اروپایی در حوزه پیرامونی در خاورمیانه و آفریقا است. تعاملات نهادی با اتحادیه عرب در قالب ابتکار گفتگو راهبردی اروپا و اتحادیه عرب^۵ برای گسترش روابط اقتصادی به خصوص در حوزه انرژی، تقویت روابط تجاری با شورای همکاری خلیج فارس و شروع مذاکرات موافقت نامه تجارت آزاد و روابط با اتحادیه مدیترانه برای حمایت از کسب و کار کوچک از جمله مهم‌ترین روندهای سال‌های گذشته در حوزه همسایگان اروپا بوده است.

همچنین اتحادیه اروپا در صدد تعمیق روابط تجاری و اقتصادی با کشورهای اروپایی غیرعضو مانند کشورهای بالکان غربی (مونته‌نگرو، مقدونیه، صربستان و آلبانی) و همچنین کشورهایی مانند گرجستان، مولداوی و اوکراین است که با اتحادیه اروپا موافقتنامه جامع تجارت آزاد^۶ امضاء کرده‌اند و نامزد عضویت در اتحادیه اروپا هستند. یکی از اولویت‌های اتحادیه اروپا در رابطه با این کشورها، همکاری‌ها در زمینه تنظیم قواعد و ضوابط تجارت

^۱ non-tariff measures (NTMs)

^۲ برای بررسی نظری درباره نوع استفاده نظام‌های اقتدارگرا و دموکراتیک از سیاست تجاری نگاه کنید به Zissimos ۲۰۱۷

^۳ Single Entry Point, <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/contact-form>

^۴ European Neighborhood Policy

^۵ EU-LAS Strategic Dialogue

^۶ Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA)

سبز و دیجیتال است. همچنین اتحادیه اروپا تعهد جدی به گسترش روابط با کشورهای آفریقایی از طریق پیشبرد گفتگوهای سیاسی، همکاری با اتحادیه آفریقا برای اجرای موافقتنامه تجارت آزاد و پیگیری قراردادهای سرمایه‌گذاری پایدار با آفریقا و همسایگان جنوبی دارد (European Commission 2021e, pp. 18–19).

۶. سیاستگذاری تجاری در راستای منافع ژئوپلیتیک اتحادیه اروپا

از نظر کمیسیون اروپا جهان در دوره گذار ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک خود قرار گرفته است. روابط بین قدرت‌های جهانی به سمت مقابله جویی، یک‌جانبه‌گرایی و پیشبرد دستور کارهای رقیب در بسیاری از حوزه‌ها حرکت می‌کند. در چنین شرایطی، جهان نیازمند تقویت حکمرانی چندجانبه و همکاری بین‌المللی قاعده‌محور است. بر اساس این برداشت، اتحادیه اروپا می‌تواند چالش‌های نظام چندقطبی کنونی در عرصه جهانی را به فرصتی برای خود تبدیل کند به شرطی که ماهیت معامله‌گرایانه^۱ نظام جهانی را درک کند، ائتلاف‌ها میان کشورهای مشترک‌الذهان^۲ را تقویت کند و به سمت کارآمدسازی نظام چندجانبه جهانی در راستای ارزش‌ها و منافع اتحادیه اروپا حرکت کند. تقویت تجارت باز، منصفانه و قاعده‌محور، اجتناب از تصاعد منازعات تجاری و نوسازی قواعد تجاری از مهم‌ترین ملزومات این نظام کارآمد هستند. از این رو، اتحادیه اروپا با آمریکا، کانادا، هند و چین در راستای حفظ نهادهای چندجانبه بین‌المللی گفتگو و همکاری فشرده خواهد داشت و در عین حال، خود را برای ورود به نظم جهانی چندقطبی همراه با تنش بین بازیگران کلیدی آماده خواهد کرد (European Commission 2021c, pp. 4–6).

بازسازی و تحکیم روابط آسیب‌دیده فرآتلانتیک یکی از ضرورت‌های اروپاست. روابط تجاری اروپا و آمریکا بیشترین آسیب را در دوران ترامپ خورد. تعرفه‌های سنگین بر واردات فولاد و آلومینیوم از اروپا و تهدید به خروج از سازمان تجارت جهانی نشان داد که جنگ تجاری میان نزدیک‌ترین متحدان و شرکای اقتصادی هم به وقوع می‌پیوندد. کل سرمایه‌گذاری آمریکا در اتحادیه اروپا سه برابر سرمایه‌گذاری آمریکا در آسیا و کل سرمایه‌گذاری اروپا در آمریکا هشت برابر مجموع سرمایه‌گذاری اروپا در هند و چین است (Gasparini 2021, pp. 2–3).

رویکرد چندجانبه‌گرایی دولت بایدن و برخی اقدامات عملی دولت او در جهت کاهش اختلافات تجاری آمریکا و اروپا از جمله توافق بر سر تعلیق تعرفه بر محصولات مرتبط با بویینگ و ایرباس به مدت پنج سال و همچنین مقابله با رویه ضدبازار چین در این حوزه (The White House 2021a) این امیدواری را ایجاد کرده است که روابط دو طرف به سمت ثبات بیشتر حرکت کند. ضمن اینکه شورای تجارت و فناوری آمریکا – اروپا^۳ در سپتامبر امسال با هدف تدوین رویکردهای هماهنگی درباره موضوعات تجاری و تکنولوژیک و نیز تعمیق روابط تجاری و اقتصادی فرآتلانتیک بر اساس ارزش‌های مشترک دموکراتیک کار خود را آغاز کرد. این شورا ده کارگروه خواهد داشت که در زمینه استانداردهای فناوری، اقلیم و فناوری پاک، زنجیره عرضه، فناوری اطلاعاتی و ارتباطی، پلتفرم‌های فناوری، کنترل صادرات و نظارت بر سرمایه‌گذاری به بررسی و ارائه راه حل برای رفع مشکلات می‌پردازند (The White House 2021b).

¹ Transactional nature

² Like-minded nations

³ The U.S.-EU Trade and Technology Council (TTC)

برخی صاحب‌نظران مانند جان مرشایمر پیش‌بینی می‌کنند که اروپا همچنان در کنار آمریکا باقی خواهند ماند و ممکن است در جنگ تجاری احتمالی بر ضد چین وارد عمل شوند (Mearsheimer 2019, pp. 48–49). برخی دیگر مانند جکسون جین نگاه محتاطانه تری دارند و بر این نظرند که اروپا در حال بررسی ایده استقلال راهبردی^۱ برای مواجهه با پیش‌بینی ناپذیری و شکنندگی وضعیت در آمریکاست (Janes 2021, p. 61). به نظر او حتی به قدرت رسیدن بایدن هم نمی‌تواند به طور کامل نگرانی‌های تجاری اروپایی‌ها را برطرف کند چرا که با توجه به اکثریت شکننده دموکرات‌ها در سنا و مجلس نمایندگان آمریکا، همچنان فشار جمهوری خواهان برای سیاست‌ها و اقدامات حمایت‌گرایانه در مذاکرات تجاری با کشورهای دیگر از جمله کشورهای اروپایی تداوم خواهد داشت (Janes 2021, pp. 71–72). بنابراین علی‌رغم اراده سیاسی دو سوی آتلانتیک برای حل منازعات تجاری و توسعه همکاری‌ها به خصوص با هدف جلوگیری از اقدامات ضدرقابتی قدرتهای اقتصادی دیگر (European Commission 2021e, pp. 8–9)، پررنگ شدن منطق ژئوپلتیک در سیاست بین‌المللی را می‌توان موجد چالش‌های جدید در روابط این متحدان قدیمی دانست.

تأثیرات بالقوه مثبت سیاست تجاری جدید بر رابطه تجاری با ایران

انگیزه‌مندی اروپا برای گسترش روابط تجاری با ایران در رقابت با چین: قدرت اقتصادی چین مهمترین دغدغه راهبردی اتحادیه اروپا محسوب می‌شود از یک طرف بازار مصرف ۵۰۰ میلیون نفری اتحادیه اروپا مقصد جذابی برای کالاها و خدمات چینی است و هدف‌گیری راهبردی چین در طرح کمربند جاده رسیدن به این بازار پر مصرف است. از طرف دیگر اروپا در بسیاری از حوزه‌های اقتصادی از جمله زیرساخت ارتباطی در معرض انتخاب میان آمریکا و چین قرار دارد. وجه دیگر رقابت اروپا و چین، رقابت اقتصادی در حوزه پیرامونی اروپا از جمله در خاورمیانه و آفریقا است. این رقابت اقتصادی در بستر نظم چند قطبی در حال ظهور در عرصه جهانی صورت می‌گیرد. ایران به دلیل موقعیت ممتاز ژئوپلتیک، ذخایر عظیم انرژی و نیروی انسانی ماهر می‌تواند از این رقابت اقتصادی در راستای منافع خود بهره‌برد. در صورت احیای برجام و رفع تحریم‌ها شرکت‌های کوچک و متوسط اروپایی انگیزه بیشتری برای حضور در ایران خواهند داشت؛ به خصوص با توجه به اینکه تجربه شرکت‌های اروپایی در کار اقتصادی با ایران از رقبای چینی شان بیشتر است و مصرف‌کننده ایرانی تصویر و ذهنیت بهتری نسبت به محصولات اروپایی‌ها دارد.

ضوابط سخت‌گیرانه سرمایه‌گذاری در اروپا و انگیزه‌مندی چین برای افزایش

سرمایه‌گذاری در ایران: یکی از مهمترین جنبه‌های سیاست تجاری جدید اروپا، تدوین ضوابط نظارت بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۲ است. میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین در اتحادیه اروپا در بازه ۲۰۱۰–۲۰۱۶ روند صعودی داشته و در سال ۲۰۱۶ به رقم بی‌سابقه ۴۴ میلیارد یورو رسیده است. اگر چه از سال ۲۰۱۶ سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی چین در اتحادیه اروپا کاهش یافته و به رقم ۶٫۵ میلیارد یورو در سال ۲۰۲۰ رسیده است، اما چین همچنان یکی از چند کشور عمده سرمایه‌گذار در اتحادیه اروپا است. اتحادیه اروپا در شرایط کنونی به دنبال تدوین قوانین سخت‌گیرانه تر ناظر بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است. هدف اتحادیه اروپا

^۱ Strategic autonomy

^۲ The EU FDI screening regulation

جلوگیری از سرمایه‌گذاری‌هایی است که آنها را مخل امنیت و نظم عمومی اتحادیه اروپا تشخیص می‌دهد. امروزه به خصوص با افزایش تمایل شرکت‌های چینی برای سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اروپا، درباره میزان و نحوه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در کشورهای اتحادیه اروپا دو دیدگاه در مقابل هم قرار گرفته اند: دیدگاه اقتصاد آزاد و دیدگاه حمایت‌گرا. دیدگاه اقتصاد بازار با اتکاء به اصول و قوانین مادر اتحادیه اروپا استدلال می‌کنند که مسائل اساسی اقتصاد مانند سیاست‌های کلان تجاری و سرمایه‌گذاری خارجی باید تحت راهبری نهادهای اتحادیه اروپا و در راستای آزادسازی اقتصادی و رفع موانع سرمایه‌گذاری خارجی حرکت کند و دولت‌های ملی نمی‌توانند خلاف این مسیر اقدام کنند. اما حمایت‌گرایان بر این نظرند که نمی‌توان با توسل به آزادسازی اقتصادی، دست سرمایه‌گذاران خارجی را برای تسلط بر دارایی‌های استراتژیک اتحادیه اروپا باز گذاشت (Bian 2020, p. 174). این اختلاف نظر به طور خاص درباره سرمایه‌گذاری‌های چینی نیز وجود داشته و در سال‌های گذشته دیدگاه اخیر یعنی حمایت‌گرایی طرفداران بیشتری پیدا کرده است.

یکی از دغدغه‌های همیشگی اتحادیه اروپا نسبت به چین، نقش پررنگ شرکت‌های دولتی در سرمایه‌گذاری‌های خارجی چین است. در راستای این دغدغه، سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا در صدد تدوین ضوابط رفتاری حاکم بر شرکت‌های دولتی^۱ است (Malorie Schaus 2021). اتحادیه اروپا می‌خواهد با تعیین معیارهای جدید از جمله در زمینه نظم و امنیت عمومی، محیط زیست، نیروی انسانی و محیط کار، شرکت‌های چینی را در برابر انتخاب میان رعایت ضوابط جدید یا رها کردن کار اقتصادی با اتحادیه اروپا قرار دهد و از این طریق، موانع جدیدی برای ورود سرمایه، کالا و خدماتی ایجاد کند که مطابق با معیارهای جدید نیستند. نتیجه این روند، امنیتی‌سازی و در نتیجه محدود سازی فعالیت شرکت‌های چینی در اتحادیه اروپا خواهد بود. با این فرض، می‌توان پیش‌بینی کرد که شرکت‌های چینی به دنبال مقاصد جدیدی برای سرمایه‌گذاری خواهند بود و ایران می‌تواند با بهبود شرایط کسب و کار، تسهیل قوانین سرمایه‌گذاری و اصلاح باورهای عمومی نسبت به چین زمینه جذب سرمایه‌گذاری‌های مستقیم چین را فراهم کند.

تأثیرات بالقوه منفی سیاست تجاری جدید بر رابطه تجاری با ایران

سختگیرانه‌تر شدن ضوابط تجاری درباره کالاهای با کاربرد دوگانه: اتحادیه اروپا بر اساس سیاست جدید تجاری به دنبال مدرن‌سازی ضوابط کنترل صادرات^۲ برای نظارت بر صادرات کالاهای فناوری‌های حساس با هدف حمایت از امنیت بین‌الملل و حقوق بشر است. اتحادیه اروپا از این طریق می‌خواهد خود را قدرتی هنجاری‌بازنمایی کند که تبعات امنیتی و حقوق بشری اقدامات خود را در نظر می‌گیرد. اما این سیاست می‌تواند پیامدهای محدود کننده بر روابط تجاری ایران و اروپا داشته باشد چرا که از یک طرف بخش مهمی از کالاهای و فناوری‌های با کاربرد دوگانه در حوزه زیرساختی اقتصاد مورد استفاده قرار می‌گیرند و از طرف دیگر بخشی از فعالیت‌های زیرساختی ایران در اختیار شرکت‌ها و نهادهایی است که به نوعی با مجموعه‌های نظامی کشور در پیوند هستند.

مسئله فناوری‌های با کاربرد دوگانه به یکی از موضوعات اصلی در روابط اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا

^۱ International code of conduct on state-owned enterprises

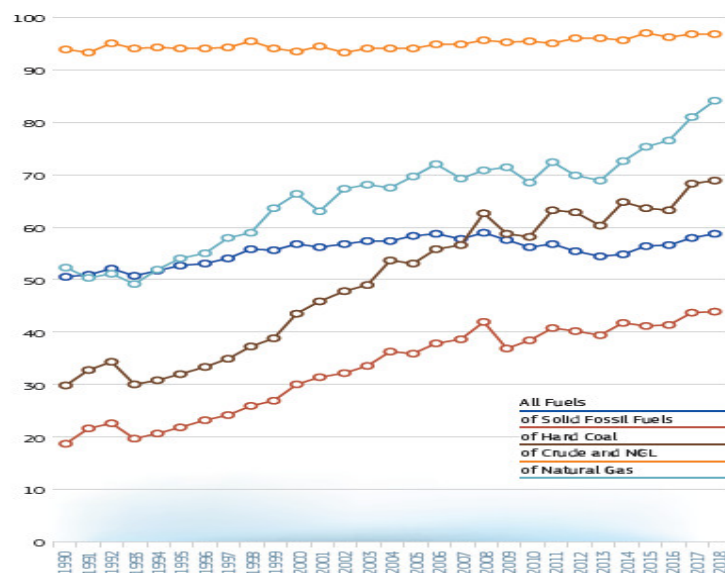
^۲ Export control regulation

در دولت بایدن تبدیل شده است. وظیفه کارگروه کنترل صادرات در شورای تازه تأسیس فناوری و تجارت ایالات متحده آمریکا - اتحادیه اروپا، ارائه مشورت‌های حقوقی درباره تجارت فناوری‌ها و پژوهش‌های علمی با کاربرد دوگانه، ارزیابی ریسک پذیری و ارائه مجوزهای مورد نیاز در این حوزه است. (The White House, 2021b) بنابراین ضوابط سختگیرانه تر صادراتی اتحادیه اروپا در فناوری‌های حساس و همچنین اهمیت تجارت فناوری‌های با کاربرد دوگانه در روابط اتحادیه اروپا و ایالات متحده آمریکا می‌تواند زمینه محدود سازی روابط اقتصادی، تجاری و صنعتی با ایران را فراهم و حضور و سرمایه‌گذاری شرکت‌های اروپایی در ایران را با موانع جدیدی روبرو کند. می‌توان پیش‌بینی کرد که به میزان تبعیت شرکت‌های اروپایی از ضوابط سخت گیرانه جدید در حوزه فناوری‌های حساس، تعاملات اقتصادی ایران و اروپا محدودتر خواهد شد.

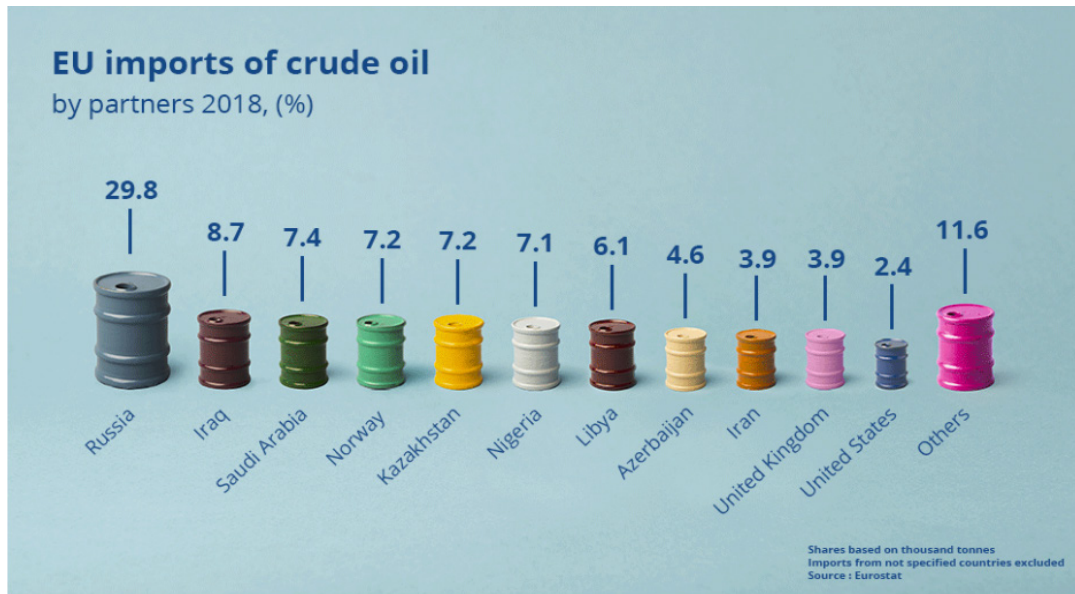
گذار به سمت اقتصاد سبز: یکی از سیاست‌های جدید اتحادیه اروپا حرکت به سمت اقتصاد سبز و در نتیجه کاهش نیاز اروپا به انرژی‌های فسیلی مانند نفت و گاز و کاهش وابستگی به واردات انرژی‌های فسیلی است. علی‌رغم این سیاست، همان‌طور که نمودار زیر درباره وابستگی اروپا به واردات منابع سوختی در سه دهه گذشته نشان می‌دهد، وابستگی به واردات نفت خام نه تنها کاهش نداشته بلکه از حدود ۹۴ درصد در سال ۱۹۹۰ حدود ۹۷ درصد در سال ۲۰۱۸ رسیده است. همچنین وابستگی به واردات گاز طبیعی به شکل جهشی رشد داشته و از حدود ۵۲ درصد در سال ۱۹۹۰ به حدود ۸۵ درصد در ۲۰۱۸ رسیده است.

2.3.2 Import Dependency by Fuel
EU27_2020 - IMPORTS FROM EXTRA-EU - 1990-2018 (%)

منبع: <https://ec.europa.eu/eurostat>

ایران همواره یکی از چند کشور عمده تأمین کننده نفت خام کشورهای عضو اتحادیه اروپا بوده است. آن‌طور که شکل زیر نشان می‌دهد، در سال ۲۰۱۸ ایران حدود چهار درصد نفت خام کشورهای عضو اتحادیه اروپا را تأمین کرده است. پس از بازگشت تحریم‌ها توسط دولت ترامپ، آمار دقیقی از میزان صادرات نفت خام ایران به اروپا وجود ندارد، اما برخی برآوردها رقم ۶۰ هزار بشکه در روز را تخمین زده‌اند (Statista 2021).

ec.europa.eu/eurostat

با توجه به روند تاریخی نیازهای انرژی اتحادیه اروپا و وابستگی به واردات، می‌توان پیش‌بینی کرد که اروپا در کوتاه مدت و میان مدت همچنان نیازمند واردات انرژی از خلیج فارس خواهد بود اما در بلندمدت حرکت به سمت اقتصاد غیر فسیلی می‌تواند ارزش راهبردی ایران را به عنوان یکی از مهم‌ترین دارندگان منابع انرژی فسیلی برای اروپا کاهش دهد. اگرچه ایران تلاش کرده بازارهای انرژی آسیا اقیانوسیه را جایگزین کسری صادرات به اروپا کند، اما از آنجا که همواره مهم‌ترین قراردادهای سرمایه‌گذاری اروپا در ایران در حوزه انرژی بوده است، راهبرد اقتصاد سبز اروپا، در کنار رقابت جویی روسیه می‌تواند در بلندمدت منجر به کاهش نیاز به نفت و گاز ایران و در نتیجه کاهش مزیت اقتصادی ایران برای اروپا در حوزه منابع انرژی شود.

نتیجه‌گیری

سوال اصلی نوشتار این بود که سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا چه ویژگی‌هایی دارد و اینها چگونه می‌توانند بر روابط تجاری ایران تأثیر بگذارند. محرک‌های اصلی تدوین سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا، گذار قدرت در عرصه بین‌المللی، ظهور قدرت‌های اقتصادی در آسیا، تشدید رقابت‌های ژئوپلیتیک و رقابت قدرت‌های بزرگ، وخیم‌تر شدن بحران‌های اقلیمی و گذار دیجیتال در عرصه فناوری بوده است. سیاستگذاران اتحادیه اروپا به این نتیجه رسیده‌اند که با منطق تجاری قبلی نمی‌توانند در برابر چالش‌های جدید واکنش نشان دهند. از این‌رو، در صددند با اتخاذ رویکرد فعالانه‌تر، در مسیر اصلاح نظام چندجانبه‌گرایی تجاری حرکت کنند. اروپا دومین شریک بزرگ تجاری ایران است و تغییر سیاست‌های تجاری می‌تواند تأثیرات مهمی بر روابط ایران و اروپا بگذارد. امروزه روابط تجاری ایران و اروپا در وضعیت مناسبی نیست. اگرچه اراده سیاسی لازم برای بازسازی این روابط وجود دارد، اما تا زمانی که تحریم‌های ثانویه آمریکا بر ضد ایران وجود دارد، نمی‌توان به بازسازی و توسعه این روابط امیدوار بود. حرکت به سمت اقتصاد سبز و دیجیتال، ایجاد زنجیره ارزش مسئولیت‌پذیر و پایدار، اصلاح مکانیزم‌های سازمان تجارت جهانی، اجرایی‌سازی موافقت‌نامه‌های تجاری، سیاستگذاری تجاری در راستای منافع ژئوپلیتیک اتحادیه اروپا و تقویت روابط تجاری با همسایگان اروپا از مهم‌ترین رویکردها در قالب سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپاست.

اما اگر بخواهیم تأثیرات این سیاست تجاری را بر ایران بررسی کنیم می‌توان گفت یکی از تأثیرات مثبت سیاست تجاری جدید اروپا بر روابط تجاری ایران، انگیزه‌مندی اروپا برای گسترش روابط تجاری با ایران در رقابت با چین دانست. یکی از انگیزه‌های اولیه تدوین سیاست تجاری جدید اروپا، رقابت اقتصادی با چین به خصوص در حوزه همسایگی اروپا در خاورمیانه و آفریقا است. در صورت احیای برجام، ایران می‌تواند از این رقابت در جهت کار اقتصادی و تجاری با شرکت‌های اروپایی و جذب سرمایه‌گذاری بیشتر استفاده کند. تأثیر مثبت دیگر این سیاست برای ایران، سخت‌تر شدن شرایط حضور شرکت‌های چینی در اقتصاد اتحادیه اروپا به دلیل تدوین ضوابط جدید سرمایه‌گذاری و محدود شدن فعالیت شرکت‌های چینی در اروپا به دلیل صبغه دولتی آنهاست. این مسئله می‌تواند انگیزه شرکت‌های چینی برای سرمایه‌گذاری در ایران را افزایش دهد.

اما این سیاست تجاری جدید تأثیرات منفی بر روابط تجاری ایران نیز بر جای خواهد گذاشت. از جمله سخت‌گیرانه‌تر شدن ضوابط تجاری درباره کالاهای با کاربرد دوگانه می‌تواند موانع جدیدی در روابط تجاری ایران با کشورهای اروپایی و حتی کشورهای دیگر ایجاد کند. تشکیل کارگروه کنترل صادرات در شورای تجارت و فناوری آمریکا و اروپا در سپتامبر ۲۰۲۱ نیز مزید بر علت خواهد شد و می‌تواند پیش‌بینی کرد که به میزان تبعیت طرف‌های تجاری و اقتصادی ایران از ضوابط سخت‌گیرانه جدید اتحادیه اروپا در حوزه فناوری‌های حساس، بخشی از تعاملات صنعتی و اقتصادی ایران با کشورهای دیگر دچار اختلال خواهد شد. وجه دیگر سیاست تجاری جدید اتحادیه اروپا، سیاست گذار به اقتصاد سبز یعنی کاهش نیاز اروپا به انرژی‌های فسیلی مانند نفت و گاز و کاهش وابستگی به واردات انرژی‌های فسیلی است. اگرچه اروپا در کوتاه‌مدت و میان‌مدت همچنان نیازمند واردات انرژی از خلیج فارس خواهد بود اما در بلندمدت حرکت به سمت اقتصاد غیرفسیلی می‌تواند ارزش راهبردی ایران را به عنوان یکی از مهم‌ترین دارندگان منابع انرژی فسیلی جهان برای اروپا کاهش دهد.

منابع

- ALICIA GARCÍA-HERRERO; DAVID MARTÍNEZ TURÉGANO (2020): Europe is losing competitiveness in global value chains while China surges | Bruegel. Available online at <https://www.bruegel.org/2020/11/europe-is-losing-competitiveness-in-global-value-chains-while-china-surges/>, updated on 9/21/2021, checked on 9/21/2021.
- Batmanghelidj, Esfandiyar (2021): High stakes: How sanctions relief could impact EU-Iran trade -. European Council on Foreign Relations. Available online at <https://ecfr.eu/article/the-politics-of-sanctions-relief-why-an-economic-rebound-matters-for-iran/>, updated on 9/30/2021, checked on 9/30/2021.
- Brugier, Camille M. (2017): The EU's trade strategy towards China. Lessons for an effective turn. In *Asia Europe Journal* 15 (2), pp. 199–212. DOI: 10.1007/s10308-017-0475-4.
- Bruyninckx, Hans (2013): The increasingly complex nature of EU–China climate relations. In Hans Bruyninckx, Qi Ye, Nguyen Thuan, David Belis (Eds.): *THE GOVERNANCE OF CLIMATE RELATIONS BETWEEN EUROPE AND ASIA*: Edward Elgar Publishing, pp. 25–50.
- Chaban, Natalia; Masselot, Annick; Vadura, Katharine (2015): Introduction. Asia-Europe dialogue on norms. Revisiting the role of norm-receivers in the conceptualisation of the 'normative power Europe'. In *Asia Europe Journal* 13 (3), pp. 233–239. DOI: 10.1007/s10308-015-0425-y.
- European Commission (2020): Transport emissions - Climate Action - European Commission. European Commission. Available online at https://ec.europa.eu/clima/policies/transport_en, updated on 2/16/2017+01:00, checked on 10/1/2021.
- European Commission (2021a): An open, sustainable and assertive trade policy: A more assertive monitoring and enforcement of trade rules. Available online at <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159435.htm>.
- European Commission (2021b): An open, sustainable and assertive trade policy: factsheet on WTO reform. Available online at <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159430.htm>.
- European Commission (2021c): JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL on strengthening the EU's contribution to rules-based multilateralism. European Commission. Brussels. Available online at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021JC0003&rid=2>, updated on 10/1/2021, checked on 10/1/2021.

- European Commission (2021d): The european union's trade policy and the 2021 review,. What does it mean to me? Available online at <https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/159428.htm>.
- European Commission (2021e): Trade Policy Review - An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy. COM(2021) 66 final. Brussels.
- European Union (2021): EU – Iran Trade Development. Available online at <https://www.intracen.org/EU-Iran/>, updated on 9/29/2021, checked on 9/29/2021.
- FALKNER, ROBERT (2007): The political economy of 'normative power' Europe. EU environmental leadership in international biotechnology regulation. In *Journal of European Public Policy* 14 (4), pp. 507–526. DOI: 10.1080/13501760701314326.
- Gasparini, Amedeo (2021): Challenges under the Biden administration in the US-EU transatlantic relations. In *Global Affairs*, pp. 1–7. DOI: 10.1080/23340460.2021.1956991.
- IMF (2021): IMF DataMapper: European Union Datasets. Available online at <https://www.imf.org/external/datamapper/profile/EU>, updated on 10/1/2021, checked on 10/1/2021.
- Janes, Jackson (2021): Transatlantic Relations Under US President Joe Biden. In *Z Außen Sicherheitspolit* 14 (1), pp. 57–73. DOI: 10.1007/s12399-021-00841-0.
- Malorie Schaus (2021): EU Trade Policy in Light of the New Industrial Strategy for Europe. In *Intereconomics* 2021 (3), pp. 144–149. Available online at <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/3/article/eu-trade-policy-in-light-of-the-new-industrial-strategy-for-europe.html>.
- Mearsheimer, John J. (2019): Bound to Fail. The Rise and Fall of the Liberal International Order. In *international security* 43 (4), pp. 7–50. DOI: 10.1162/ISEC_a_00342.
- Shaohua, Yan (2015): Europe as a Normative Power on Climate Change? The EU's Engagement with China. In *E-International Relations*, 5/27/2015. Available online at <https://www.e-ir.info/2015/05/27/europe-as-a-normative-power-on-climate-change-the-eus-engagement-with-china/>, checked on 10/1/2021.
- Statista (2021): Iran Oil exports by region 2019. Statista. Available online at <https://www.statista.com/statistics/264170/oil-exports-of-iran-by-region-2008/>, updated on 10/2/2021, checked on 10/2/2021.
- The White House (2021a): Statement by President Joseph R. Biden, Jr. on Agreement with the European Union on Boeing-Airbus. In *The White House*, 6/15/2021. Available online at <https://>

www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/15/statement-by-president-joseph-r-biden-jr-on-agreement-with-the-european-union-on-boeing-airbus/, checked on 10/2/2021.

The White House (2021b): U.S.-EU Trade and Technology Council Inaugural Joint Statement. In The White House, 9/29/2021. Available online at <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/29/u-s-eu-trade-and-technology-council-inaugural-joint-statement/>, checked on 10/2/2021.

Zissimos, Ben (2017): A theory of trade policy under dictatorship and democratization. In *Journal of International Economics* 109 (5), pp. 85–101. DOI: 10.1016/j.jinteco.2017.08.007.

Zito, Anthony R. (2005): The European Union as an environmental leader in a global environment. In *Globalizations* 2 (3), pp. 363–375. DOI: 10.1080/14747730500377156.

رئیس‌ی، ابراهیم (۱۴۰۰a): ایران تمایل دارد مناسبات با کشورهای اروپایی در عرصه مورد علاقه طرفین گسترش یابد/ تقویت روابط ایران و اروپا نیازمند وابسته نکردن آن به اراده قدرت‌های یکجانبه‌گرا است. پایگاه اطلاع رسانی دولت جمهوری اسلامی ایران، <https://www.president.ir/fa/131057>, updated on 10/1/2021, checked on 10/1/2021.

رئیس‌ی، ابراهیم (۱۴۰۰b): رئیس‌ی در تماس تلفنی با مکرون؛ تحریم‌های علیه ایران باید لغو شود. In خبرگزاری *Tasnim*, 6/14/1400. Available online at <https://tn.ai/2566573>, checked on 10/1/2021 | تسنیم